

О. В. Шевчук,
кандидат економічних наук,
В. О. Фастунова,
асистент,

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Страхова справа в багатьох випадках відрізняється від інших видів підприємницької діяльності. Перш за все — це висока відповідальність, яка лягає на страховика, адже помилки менеджера та неправильно прораховані кроки ставлять під загрозу діяльність страховика, нанесення збитків для значного кола страхувальників. Страхова діяльність спрямована на захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні певної події за рахунок грошових фондів, які формуються із сплачених страхувальниками страхових внесків. Фінансовий крах страховика зачіпає інтереси значного кола осіб.

Фінансовий аналіз діяльності страхових компаній представляє особливу галузь аналізу, що впливає з економічної природи страхування, яке в ринковій економіці поступає, з одного боку, засобом захисту майнових інтересів, а з іншого — видом діяльності, що приносить дохід. Крім того, страхування — важливий чинник розвитку інвестиційного потенціалу країни. Таким чином, діяльність страховика складається із страхових, інвестиційних і фінансових операцій. Звідси і три види ризиків, характерні для функціонування страхової компанії. Саме ризиковий характер страхової діяльності обумовлює специфіку фінансового аналізу страхової компанії [2, с. 3].

Фінансовий аналіз страхової компанії — це, перш за все, аналіз її фінансового стану, оцінка її надійності. Найважливішою характеристикою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства є фінансова стійкість. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно платоспроможне й має переваги в залученні інвестицій, партнерів, клієнтів. Крім того, таке підприємство не вступає в конфлікт з державою й суспільством з перерахування податків і здійснення різноманітних виплат. Тому результати аналізу фінансового стану страховика представляють інтерес як для внутрішніх користувачів для ухвалення рішень, так і для зовнішніх, таких, що взаємодіють з конкретною страховою компанією.

Проблема полягає у виборі методики фінансового аналізу страхової компанії. Методика фінансового аналізу підприємства у вузькому розумінні — це сукупність показників фінансового стану й методів їх оцінки. Методики фінансового аналізу розрізняються в

основному за способами групування тих або інших показників фінансового стану підприємства, але практично всі вони охоплюють показники, що оцінюють платоспроможність, ліквідність, власний капітал, зобов'язання.

Більшість методик фінансового аналізу розроблена для промислових підприємств. Щоб адаптувати їх стосовно оцінки фінансового стану страховика, необхідні знання специфіки страхової діяльності, знання базових понять і показників, уживаних у фінансовому менеджменті страховика, тому фінансовий аналіз страхової компанії має орієнтуватися як на загальні показники оцінки фінансового стану, так і на специфічні, характерні для страхової діяльності.

Дослідженнями цієї проблеми займаються українські та зарубіжні вчені: Е. С. Стоянова, Н. Н. Нікуліна, С. В. Березіна, С. В. Куликов, В. В. Шахова, Л. А. Орланюк-Малицька, які виділили головні напрями фінансового менеджменту страховика, запропонували набір показників і методів аналізу діяльності страхової компанії.

Мета статті — розглянути тенденції розвитку страхових компаній з урахуванням обсягів та зміни власного капіталу страховика.

Для забезпечення фінансової стійкості й платоспроможності обсяг страхових зобов'язань повинен відповідати розміру власного капіталу страховика. Зобов'язання, що перевищують можливості страхової компанії, мають бути передані в перестраховання. Перестраховання — це один з основних методів забезпечення фінансової стійкості страховика.

Страхова компанія повинна володіти відповідним обсягом власного капіталу, який регулюється нормативними актами. Установлений мінімальний нормативний рівень капіталу виконує функцію забезпечення платоспроможності страховика за майбутніми зобов'язаннями.

Другий за значущістю чинник формування фінансових ресурсів страхової компанії — інвестиційна діяльність. Основними інвестиційними ресурсами страховика є засоби страхових резервів, розміщення яких повинно відповідати термінам виконання зобов'язань за страховими виплатами.

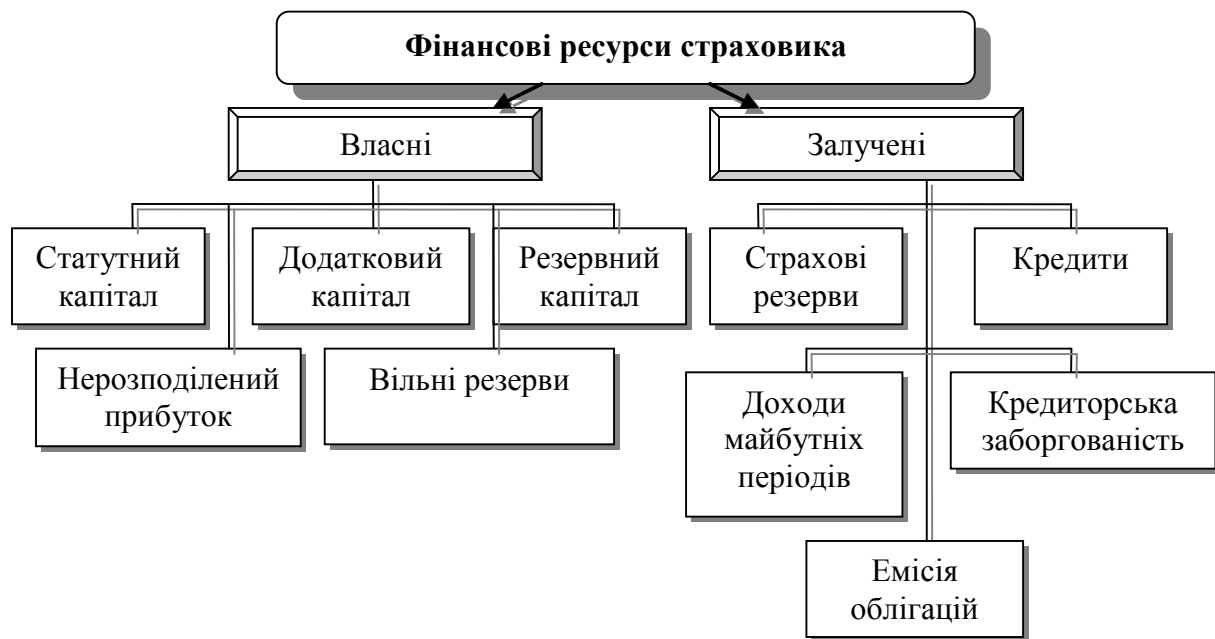

Рис. 1. Склад фінансових ресурсів страховика

Фінансові ресурси страхової компанії складаються з двох основних частин — власного й залученого капіталу, причому залучена частина капіталу у вигляді страхових премій значно більша, ніж власна. Ці засоби не належать страховикові, вони лише тимчасово, на період дії договорів страхування, перебувають в розпорядженні страхової компанії й використовуються на страхові виплати або перетворюються в прибуткову базу за умови беззбиткового проходження договорів. Цю частину капіталу складно назвати позиковим капіталом, оскільки в цьому випадку він повинен бути в подальшому відторгнутий в повному обсязі. Можливість перетворення цих засобів через деякий час в дохід страховика обґрунтовує коректність визначення «залучений капітал». Вони тимчасово можуть бути використані страховиком лише як інвестиційне джерело (рис. 1).

Отже, джерелами коштів страхових компаній є власний і залучений капітал. Розглянемо динаміку розміру й структури власного капіталу на прикладі страхових компаній м. Луганська — «Земська», «Олві», «Оранта-Лугань» (рис. 2).

Розрахунки показали, що за період 2005 — 2008 рр. обсяг власного капіталу в усіх страхових компаніях зростає. Зокрема в ЗАТ СК «Земська» власний капітал збільшився в 1,9 рази, але в 2008 р. порівняно з 2007 р. цей обсяг зменшився (у 0,9 рази). Протягом чотирьох років у ЗАТ СК «Олві» власний капітал збільшився в 2,9 рази; в АСК «Оранта-Лугань» залишається практично незмінним (із незначною тенденцією до збільшення). Простежується негативна тенден-

ція розвитку діяльності АСК «Оранта-Лугань», яка характеризується зменшенням обсягів власного капіталу впродовж чотирьох років, що може свідчити про зниження гарантії забезпечення виконання своїх зобов'язань за договорами страхування. За аналізований період спостерігається збільшення розміру власного капіталу в ЗАТ СК «Земська» та ЗАТ СК «Олві», які створюють на ринку конкуренцію іншим страховикам.

Детальніше проаналізувати зміну власного капіталу можна, розглянувши їх склад та структуру (табл. 1, рис. 3).

На основі проведеного аналізу важливо відзначити, що основним джерелом формування власного капіталу ЗАТ СК «Земська», ЗАТ СК «Олві» та АСК «Оранта-Лугань» є статутний капітал, мінімальний розмір якого чітко регламентується Законом України «Про страхування» [1]. Так, в ЗАТ СК «Олві» та АСК «Оранта-Лугань» статутний капітал страховиків перевищує законодавчо встановлений мінімальний його розмір приблизно в 1,1 — 1,5 рази, що є позитивним аспектом розвитку діяльності страхових компаній і вказує на їх стабільну та ефективну діяльність.

Страховики, які вже декілька років працюють на ринку, мають бути зацікавлені в збільшенні статутного капіталу, адже від цього залежить розмір страхових сум з ризику за окремими договорами.

За аналізований період обсяг статутного капіталу залишається незмінним в ЗАТ СК «Земська» та АСК «Оранта-Лугань».

Основним елементом власного капіталу страхо-

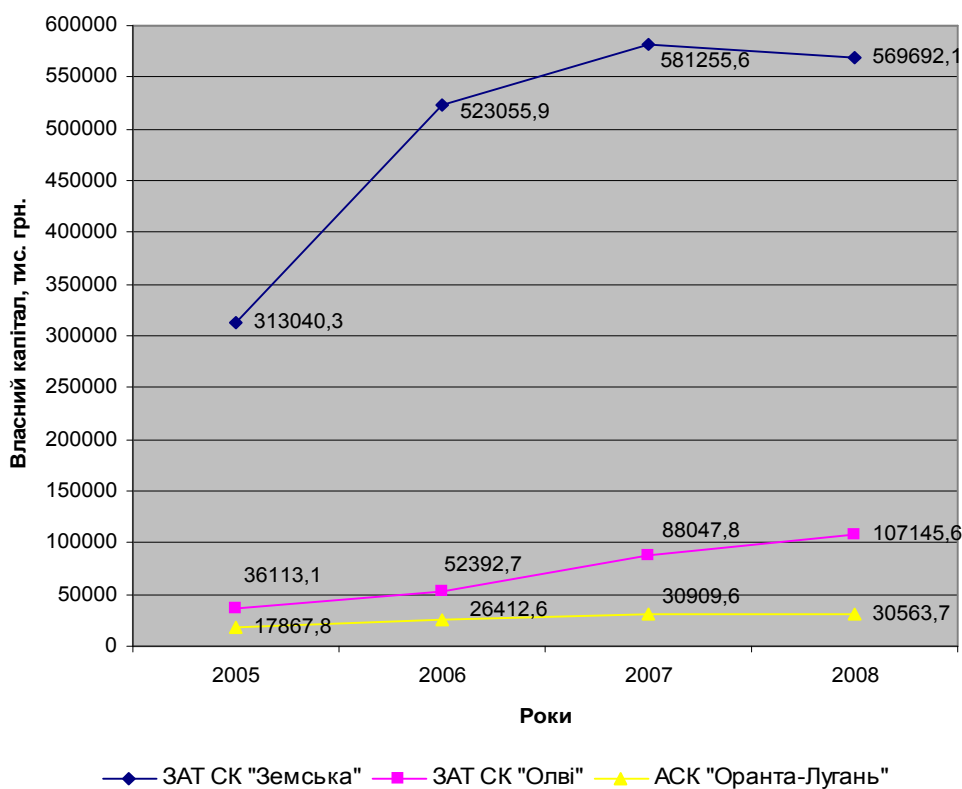

Рис. 2. Динаміка власного капіталу страхових компаній

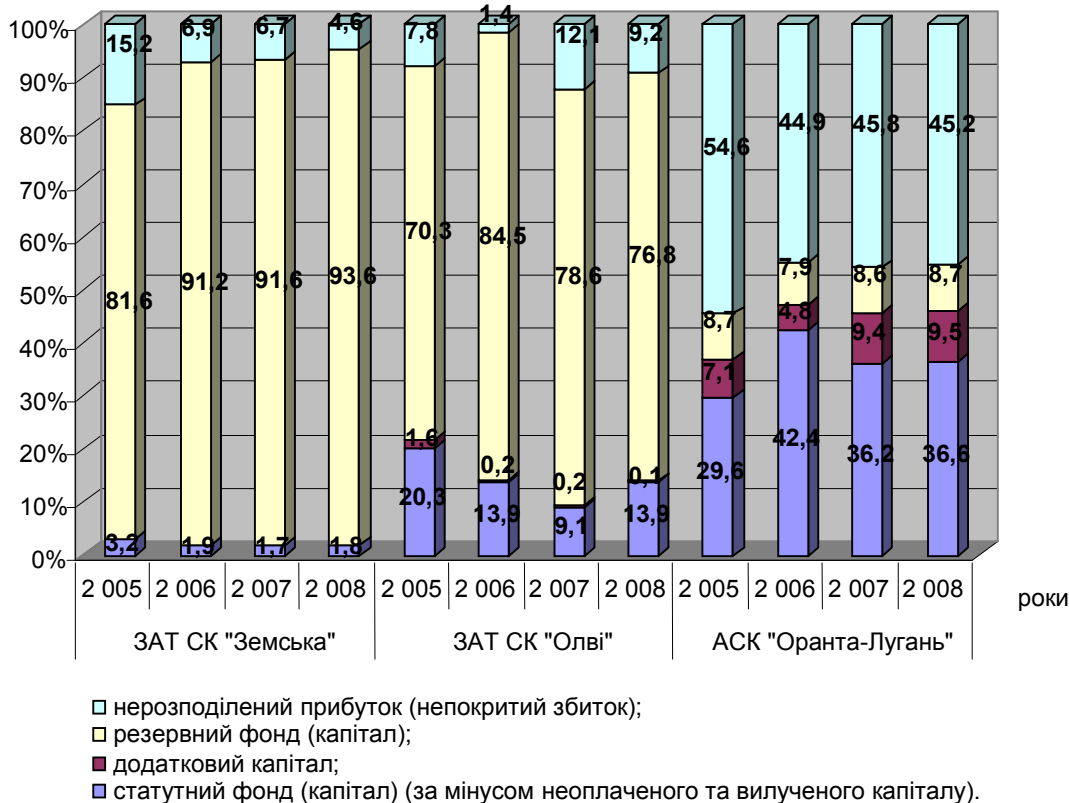

Рис. 3. Структура власного капіталу страховиків

Таблиця 2

Обсяг та структура залученого капіталу страховика

Послуги	ЗПГ СК «Волосин»						ЗПГ СК «Обол»						АКБ «Орландо-Донець»					
	2009р.		2010р.		2011р.		2009р.		2010р.		2011р.		2009р.		2010р.		2011р.	
	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.	млн грн	% залучен.
Статутний фонд (власний капітал, в т.ч. заручений капітал)	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100
Додатковий капітал	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Резервний фонд (капітал)	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100
Вартоцісне майно (незалучений капітал)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Власний капітал	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100	1000	100

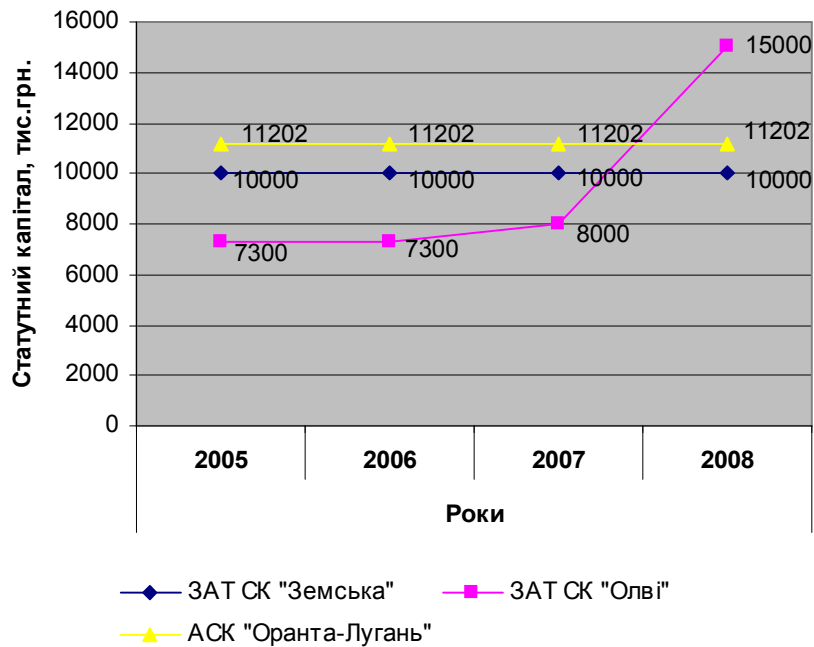

Рис. 4. Динаміка статутного капіталу страхових компаній

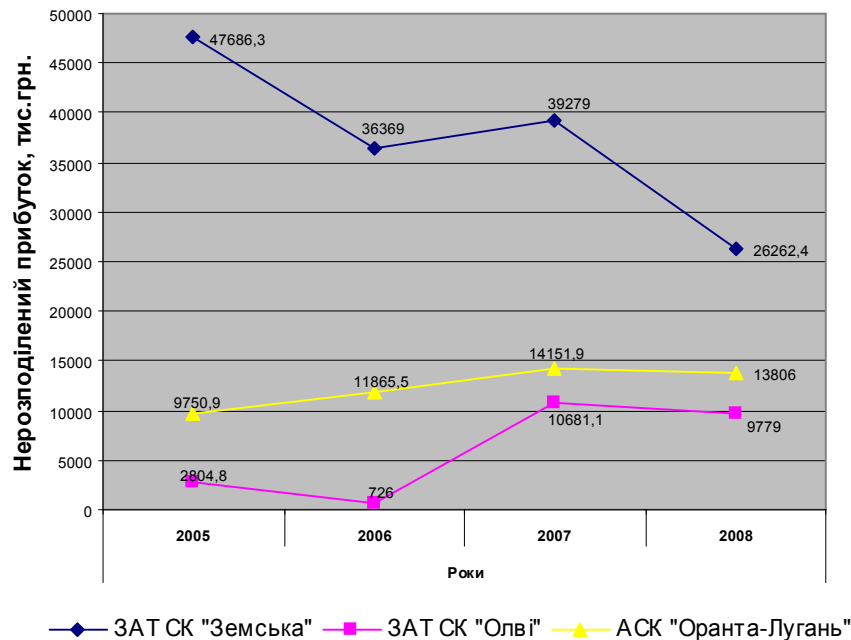

Рис. 5. Динаміка нерозподіленого прибутку страховиків

вої організації є її статутний капітал, стрибкоподібне зростання якого мало місце в ЗАТ СК «Олві» (рис. 4).

Спонукальним мотивом відповідної динаміки є підвищення вимог до мінімального розміру статутного капіталу, необхідного для створення вітчизняного страховика. ЗАТ СК «Олві» обсяг статутного капіталу в 2008 р. збільшився і склав 15000,0 тис. грн., (удвічі) за рахунок нерозподіленого прибутку та внесків зас-

новників. Незмінні обсяги статутного капіталу в 2005 — 2006 рр. і стрибкоподібне зростання їх в 2007 — 2008 рр. сприяли високим темпам росту власного капіталу страхової компанії. При цьому питома вага статутного капіталу в обсязі власного капіталу збільшується на 4,8%. Така ситуація зумовлена зниженням темпу росту нерозподіленого прибутку та резервного капіталу в структурі цих коштів. Зростання статутного капіталу

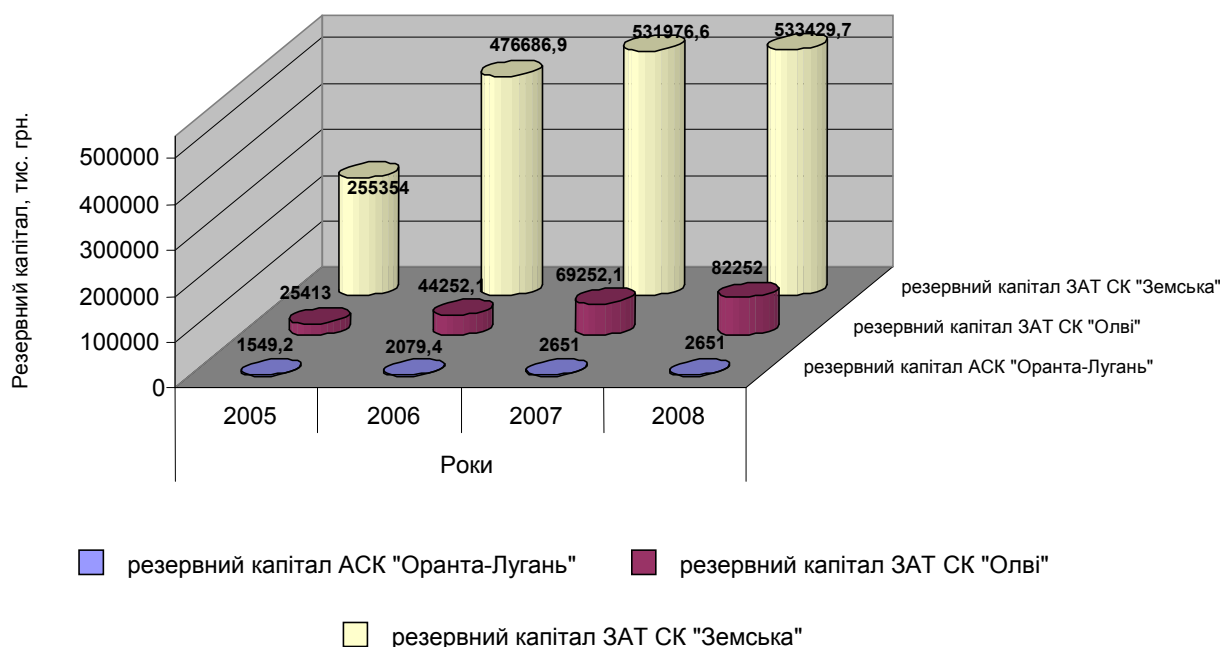

Рис. 6. Обсяг резервного капіталу страховиків

страховиків забезпечує виконання вимог чинного законодавства щодо мінімального розміру сплаченого статутного капіталу, нарощування платоспроможності для безумовного виконання договірних зобов'язань перед страхувальниками та підвищує привабливість для інвестування страхового ринку.

Вагоме місце в структурі власного капіталу страхових компаній посідає гарантійний фонд, який включає нерозподілений прибуток, резервний та додатковий капітал. Найбільшу частку в розмірі гарантійного фонду в АСК «Оронта-Лугань» займає нерозподілений прибуток, виступаючи при цьому важливим джерелом формування власних коштів поряд із статутним капіталом; у свою чергу, ЗАТ СК «Земська» та ЗАТ СК «Олві» найбільшу частку в гарантованому фонді займає резервний капітал.

Простеживши за динамікою нерозподіленого прибутку в страхових компаніях (рис. 5), відзначимо, що найвищі обсяги нерозподіленого прибутку спостерігались у 2005 р. в ЗАТ СК «Земська» (47686,3 тис. грн.). При цьому розмір нерозподіленого прибутку знижується до 26262,4 тис. грн. (у 1,8 рази) шляхом спрямування його частини на поповнення резервного капіталу. У ЗАТ СК «Олві» та АСК «Оронта-Лугань» у 2008 р. нерозподілений прибуток зростає в 3,4 рази і в 1,4 рази відповідно. Нарощування нерозподіленого прибутку є позитивним аспектом розвитку діяльності страховика, оскільки свідчить про його прибуткову діяльність та сприяє розширенню можливостей у реінвестуванні.

Розрахунки показали, що резервний та додатковий

капітал у структурі гарантійного фонду власного капіталу ЗАТ СК «Земська» та ЗАТ СК «Олві» займають досить значну питому вагу. Це зумовлює збільшення обсягів власних коштів компанії в частині тих, що вільні від будь-яких зобов'язань та є додатковим джерелом забезпечення їх платоспроможності.

Динаміку зміни величини резервного капіталу ЗАТ СК «Земська», ЗАТ СК «Олві» та АСК «Оронта-Лугань» за 2005 — 2008 рр. показано на рис. 6.

У ЗАТ СК «Земська» формується найбільша величина резервного капіталу й спостерігається загальна тенденція до зростання. Обсяг цих фінансових ресурсів у страховій компанії становив у 2005 р. — 255354 тис. грн.; у 2008 р. — 533429,7 тис. грн. (збільшення відбулося в 2,1 рази). У свою чергу, в ЗАТ СК «Олві» резервний капітал за 2005 — 2008 рр. збільшився в 3,2 рази. За цей період обсяг резервного капіталу в АСК «Оронта-Лугань» залишається практично незмінним (із незначною тенденцією до збільшення — у 1,7 рази). Значні обсяги та темпи зростання резервного капіталу страховиків забезпечують додаткові гарантії виконання страхових зобов'язань. Підкреслимо, що для покращення фінансового стану АСК «Оронта-Лугань» необхідно внести корективи щодо використання чистого прибутку, спрямувавши його частини на поповнення резервного капіталу, тобто необхідно зміцнити резервну систему компанії як комплексний захисний механізм, який забезпечує захист страховиків від ризику, що буде сприяти підвищенню їх фінансової надійності й ліквідності.

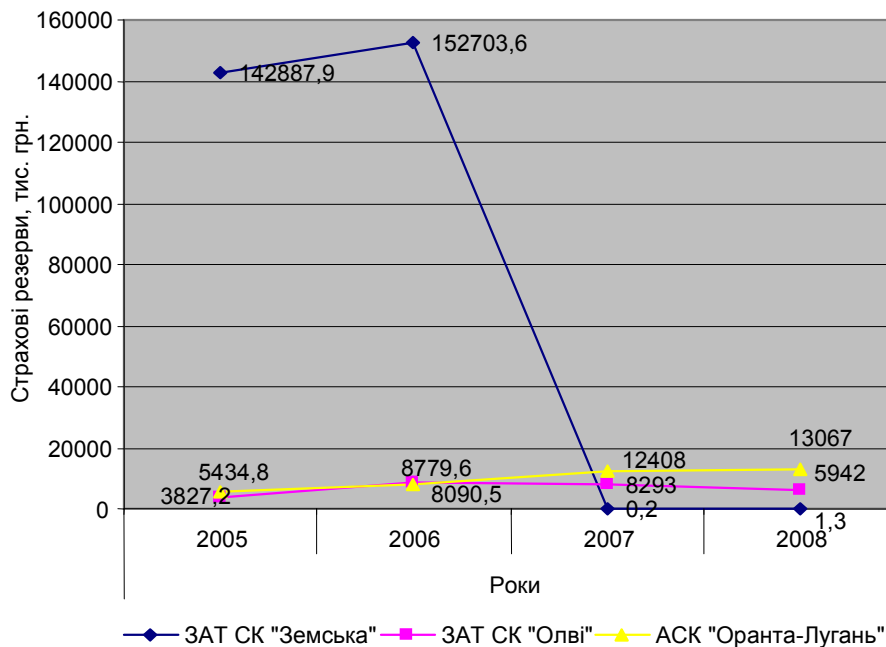

Рис. 7. Обсяг страхових резервів страховиків

Важливо зосередити увагу на складовій власного капіталу — додатковому капіталі. Розрахунки показали, що в АСК «Оранта-Лугань» у 2005 — 2008 рр. розмір додаткового капіталу збільшується в 2,3 рази; в ЗТСК «Олві» обсяг додаткового капіталу та його питома вага в структурі власних коштів є мізерною, а в ЗТСК «Земська» він взагалі відсутній. Джерелом формування додаткового капіталу є кошти, отримані в результаті індексації вартості основних засобів, які відіграють незначну роль у фінансовій діяльності страховиків.

Вагомою складовою фінансового стану страхових компаній є залучений капітал. У фінансовій діяльності страхових компаній саме цьому капіталу належить особлива роль, зокрема в частині страхових резервів, як основного джерела формування потоків фінансових ресурсів в контексті проведення страхової діяльності.

Динаміка величини сформованих страхових резервів страхових компаній наведено в табл. 2 і рис. 7.

Найбільший обсяг страхових резервів упродовж 2005 — 2006 рр. мобілізувався в ЗТСК «Земська», де в 2005 р. він складав 142887,9 тис. грн., і перевищував розмір страхових резервів ЗТСК «Олві» в 37 разів, у АСК «Оранта-Лугань» — у 26 разів. У ЗТСК «Земська» протягом 2007 р. має місце стрибкоподібне зниження обсягів страхових резервів.

Так, протягом 2007 р. страхові резерви ЗТСК «Земська» знижуються до 0,2 тис. грн., проте вже в 2008 р. збільшується до 1,3 тис. грн. Така позитивна

тенденція до зростання страхових резервів свідчить про підвищення страхових зобов'язань, з одного боку, з іншого — про підвищення гарантій страховика щодо майбутніх виплат страхових сум та страхового відшкодування. У ЗТСК «Олві» розмір страхових резервів має тенденцію до коливання — в 2006 р. обсяг страхових резервів збільшився в 2,3 рази, протягом наступних років страхові резерви знижуються в 0,7 рази. Отже, зменшення обсягів та темпів росту страхових резервів є негативним явищем у діяльності страхових компаній, що може призвести до зниження платоспроможності, що порушує виконання прийнятих на власну відповідальність договірних зобов'язань перед страхувальниками.

У складі залученого капіталу страхових компаній виокремлюються елементи позикових коштів — кредиторська заборгованість, кредити та доходи майбутніх періодів (табл. 2, рис. 8). Ці складові (у контексті залучених фінансових ресурсів) зосереджуються в страхових компаніях у частині залученого капіталу — стійких пасивів. У АСК «Оранта-Лугань» упродовж чотирьох років частка кредиторської заборгованості зменшується від 35,1% (у 2005 р.) до 17,1% (у 2008 р.). Така тенденція до зниження питомих часток кредиторської заборгованості в 2008 р., порівняно з 2005 р., є позитивною, оскільки свідчить про покриття заборгованості, яка неминуче виникає внаслідок перерозподілу фінансових ресурсів. Відповідно страхові резерви в АСК «Оранта-Лугань» зростають від 64,8% (в 2005 р.) до 82,9% (в 2008 р.). Доходи майбутніх

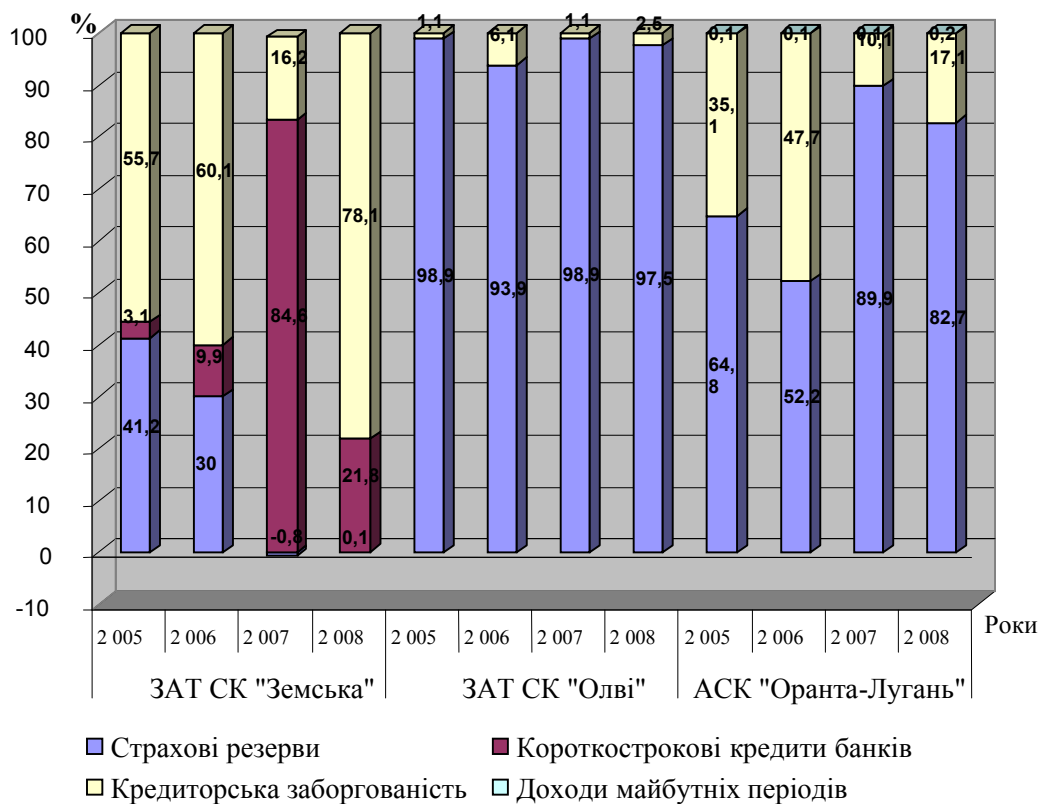

Рис. 8. Динаміка структури залученого капіталу страхових компаній

періодів в АСК «Оранта-Лугань» займають незначну частку залученого капіталу.

Таким чином, страхові резерви стають визначальним чинником динаміки залученого капіталу в АСК «Оранта-Лугань», упродовж 2005 — 2008 рр. залучений капітал зростає в 1,1 рази (від 6051,5 тис. грн. до 6630 тис. грн.), хоча в 2007 р. обсяг залученого капіталу зменшується в 0,6 рази за рахунок зростання частки перестраховиків у страхових резервах (від 1508,5 тис. грн. в 2005 р. до 7579 тис. грн. в 2008 р.).

Розрахунки показали, що в ЗАТ СК «Земська» упродовж 2005 — 2008 рр. кредиторська заборгованість займала високу питому вагу в загальному обсязі залученого капіталу. При цьому в 2007 р. в ЗАТ СК «Земська» вагомим джерелом формування залученого капіталу стали короткострокові кредити банків, які становили 84,6% цих коштів, що зумовлено необхідністю в поновленні оборотних коштів для покриття відповідними категоріями активів частини перестраховиків — нерезидентів у страхових резервах. Саме банківські кредити в компанії й забезпечують значний обсяг залучених коштів у 2007 р. — 66242,4 тис. грн. Отже, страхові резерви займають лише 0,01%, що пояснюється високою часткою перестраховиків у страхових резервах ЗАТ СК «Земська». У 2008 р., порівняно з 2007 р., страхова компанія зменшує забор-

гованість за кредитами до 21,8%. Відповідно, за чотири роки зростає питома вага кредиторської заборгованості в 1,4 рази (до 78,1%). При цьому кредиторська заборгованість (стійкі пасиви) займає найбільшу частку, що характеризується збільшенням їх обсягів та зменшенням розміру страхових резервів.

Так, в ЗАТ СК «Олві» залучені ресурси зростають упродовж 2005 — 2008 рр. у 1,6 рази (від 3866,1 тис. грн., до 6096 тис. грн.), що відбулося за рахунок збільшення розмірів страхових резервів (від 3827,2 тис. грн. до 5942 тис. грн.), хоча в 2007 — 2008 рр. обсяг залучених фінансових ресурсів зменшився в 0,7 рази.

Значні обсяги залученого капіталу в частині кредитів (2007 р.) та кредиторської заборгованості протягом чотирьох років у ЗАТ СК «Земська» зумовлюють значну питому вагу цього капіталу в структурі фінансового потенціалу страховика (52,6% в 2005 р., 39,1% в 2008 р.), виступаючи вагомим джерелом його формування (рис. 9).

Упродовж 2007 р. власний і залучений капітал ЗАТ СК «Земська» знижується в 0,8 рази (від 808423 тис. грн. до 647498 тис. грн.), хоча в 2008 р. зростає в 1,45 рази (до 935735,4 тис. грн.). Збільшення обсягів капіталу є позитивним аспектом розвитку діяльності компанії, що характеризує підвищення її платос-

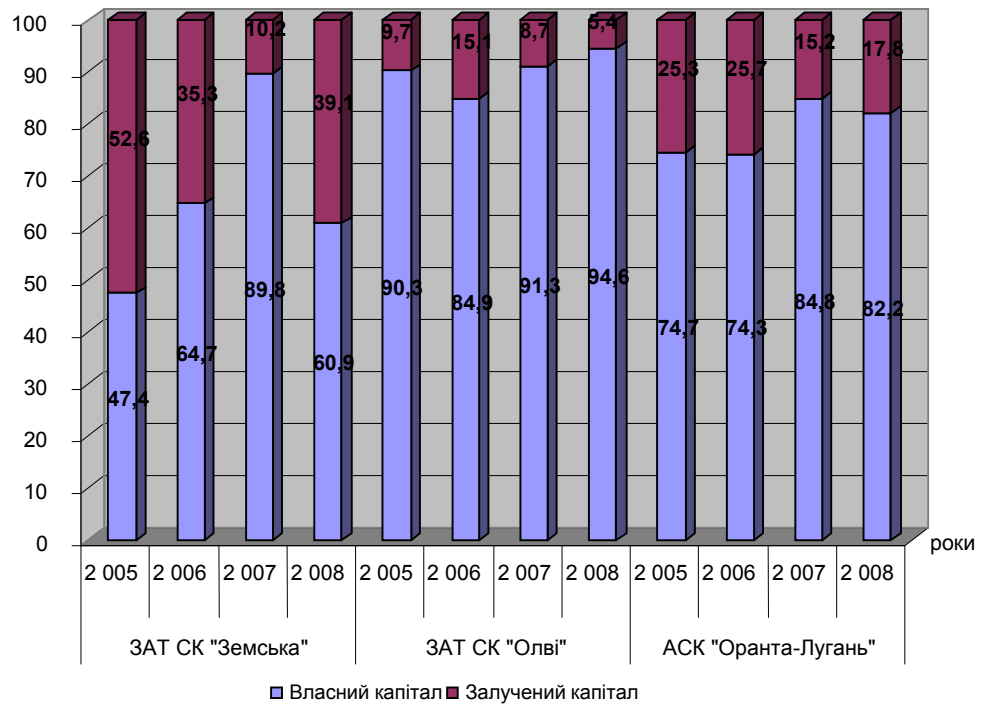

Рис. 9. Структура капіталу страховиків

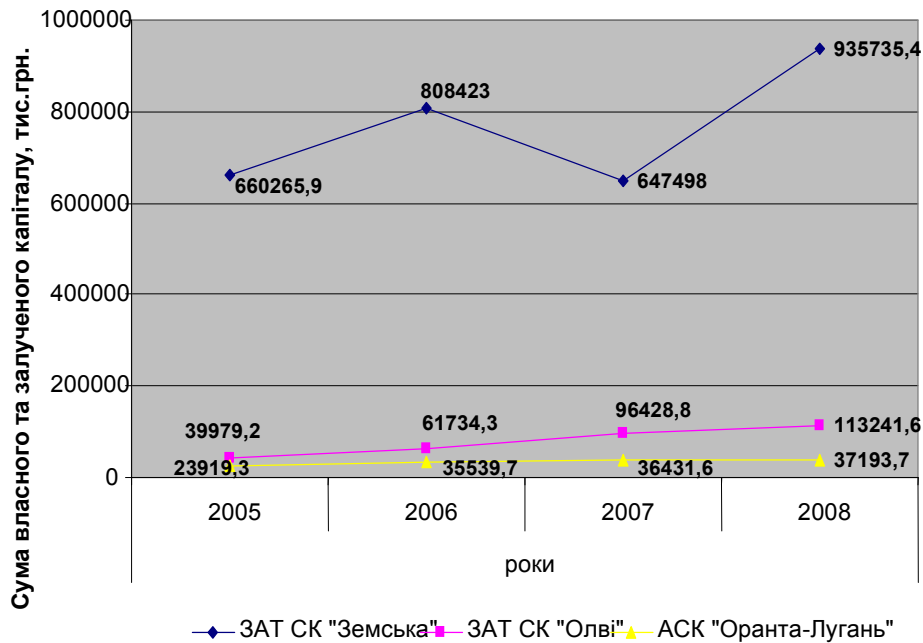

Рис. 10. Динаміка зміни капіталу страхових компаній

проможності. Важливо зазначити, що тенденція до збільшення капіталу є кількісною характеристикою розвитку, тоді як якісна залежить від показників фінансової автономії.

Отже, розглянувши структуру капіталу страховиків, необхідно зазначити, що частина залученого ка-

піталу протягом чотирьох років у всіх страхових компаніях знижується, відповідно, зростає питома вага власних фінансових ресурсів в обсязі фінансових ресурсів.

У структурі залучених фінансових ресурсів ЗАТ СК «Олві» та АСК «Оранта-Лугань» упродовж 2005 — 2008 рр. найбільшу частку займають страхові

резерви (рис. 8). При цьому спостерігається їх збільшення в АСК «Оранта-Лугань» (від 64,8% до 82,7%); у ЗАТ СК «Олві» страхові резерви залишаються практично незмінними із незначним зменшенням (від 98,9% до 97,5%). Перебільшення страхових резервів в обсязі залученого капіталу є звичним явищем у багатьох страхових компаніях, що пояснюється специфікою страхового бізнесу, яка полягає в мобілізації залученого капіталу у фонд страхових резервів, призначених для забезпечення страхового захисту. При цьому визначальним чинником такої тенденції є висока частка перестраховиків у страхових резервах компаній. Проте для забезпечення оптимального співвідношення ресурсів страховика та виконання законодавчо встановлених нормативів платоспроможності, поряд із зростанням залученого капіталу, повинні збільшуватись і розміри та темпи росту власного капіталу.

Розглянувши динаміку зміни загальної суми капіталу (рис. 10), можна підсумувати, що чинниками, які впливають на зниження суми капіталу, є зниження суми страхових резервів за рахунок великої частки перестраховиків у страхових резервах (в ЗАТ СК «Олві» — в 2,8 рази, в АСК «Оранта-Лугань» — в 1,6 рази).

Таким чином, усе сказане вище дозволяє дійти висновку, що особливе значення корегування фінансової стратегії страховика, перспектив фінансового стану має визначення динаміки власного й залученого капіталу. Аналіз показав, що збільшення обсягів темпів росту власного й залученого капіталу є запорукою підвищення платоспроможності страховика — остання залежить від достатнього розміру сформованих страхових резервів. Подальшого розгляду заслуговує порівняльний аналітичний баланс — нетто, на основі якого можна отримати важливі поглиблені характеристики фінансового стану страхових компаній.

Література

1. **Закон України** «Про страхування» № 2745-III від 4.11. 2001 року зі змінами та доповненнями.
2. **Куликов С. В.** Финансовый анализ страховых организаций / С. В. Куликов. — Ростов н/Д. : Феникс; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2006. — 224 с.

3. **Осноvy** страхового менеджмента : метод. пособ. / П. В. Журавлев, В. В. Владимиров, С. А. Банников. — М. : Изд-во «Экономика», 2007. — 404 с.

Шевчук О. В., Фастунова В. О. Управління фінансовими ресурсами страхових компаній

Фінансові ресурси є основним джерелом потенціалу страхових компаній, які спрямовуються на досягнення ефективного господарювання, а значить, надійного страхового захисту в процесі надання послуг. Для забезпечення економічного зростання у страховій компанії необхідно виважено управляти фінансовими потоками, зокрема ефективно формувати й використовувати фінансові ресурси.

Ключові слова: фінансові ресурси, власний капітал, залучений капітал.

Шевчук А. В., Фастунова В. А. Управление финансовыми ресурсами страховых компаний

Финансовые ресурсы являются основным источником потенциала страховой компании, которые направляются на достижение эффективного хозяйствования, а значит, надежной страховой защиты в процессе предоставления услуг. Для обеспечения экономического роста в страховой компании необходимо взвешенно управлять финансовыми потоками, в частности эффективно формировать и использовать финансовые ресурсы.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, собственный капитал, привлеченный капитал.

Shevchuk A. V., Fastunova V. A. Management of financial resources of insurance companies

Financial resources are a primary source of the potential of an insurance company, which are aimed at achievement of successful management, what means — secure insurance defense in the process of rendering of services. To guarantee economical growth of an insurance company it is necessary to manage financial downstream well-considerably, in particular, form and use financial resources effectively.

Key words: financial resources, equity capital, debt capital.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2010

Прийнято до друку 30.04.2010